

Др Мина Павловић*

Прегледни научни чланак

УДК: 340.137:341.9(497.11)

DOI: <https://doi.org/10.46793/GP.1602.059P>

УСТАНОВА ЈАВНОГ ПОРЕТКА У МАТЕРИЈИ ПРИЗНАЊА И ИЗВРШЕЊА СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА ИЗ УГЛА СРПСКОГ МЕЂУНАРОДНОГ ПРИВАТНОГ ПРАВА**

Рад примљен: 26. 10. 2025.

Рад прихваћен за објављивање: 25. 12. 2025.

Механизам признања и извршења страних судских одлука је изузетно важан за остваривање међународног правног саобраћаја и сарадње између држава, међународне хармоније одлучивања, али и за испуњење легитимних очекивања странака. Према правилима српског међународног приватног права, страна судска одлука се у Србији признаје ако томе не стоје на путу сметње из Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља (ЗРСЗ). Једна од њих је супротност стране судске одлуке са домаћим јавним поретком, тј. са Уставом утврђеним основама друштвеног уређења (чл. 91. ЗРСЗ). Уколико се тако нешто утврди, признање се може ускратити. У том смислу, аутор овог рада посебну пажњу посвећује установи јавног поретка и питањима када и под којим условима би било оправдано применити клаузулу јавног поретка у делибационом поступку.

Кључне речи: признање и извршење страних судских одлука, чл. 91. ЗРСЗ, процесноправни и материјалноправни аспект јавног поретка државе признања, установа јавног поретка, европски јавни поредак, систем ограничене контроле, делибациони поступак.

I УВОД

Признање и извршење страних судских одлука у грађанској материји је важан концепт међународног приватног права и има за циљ да се таква одлука

* Доцент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, mstancic@jura.kg.ac.rs

** Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

уподоби у домаћи правни систем,¹ али и обрнуто, да домаћа судска одлука произведе дејства ван националних граница. Тај концепт представља и израз компромиса између различитих унутрашњих и међународних интереса, који се врло често сучељавају. Са једне стране, интереси заштите суверености домаће државе говоре у прилог томе да не би имало много смисла аутоматски признати сваку страну судску одлуку.² Са друге стране, присутни су интереси међународне сарадње, међународног правног саобраћаја и интереси за ефикасним окончавањем парнице, који се огледају у томе да се судским одлукама призна дејство и ван државе чији су их судови донели.³ Томе бисмо могли додати и интересе странака у предмету који је пресуђен у једној држави, будући да они могу разумно очекивати да правно дејство донете одлуке „заживи“ и у другој држави.⁴

Страна судска одлука која претендује да произведе правна дејства у држави признања, може стећи дејство правноснажности и извршности једино уколико је призна надлежни орган те државе, испитујући да ли таква одлука испуњава претпоставке да јој се признају својства која се признају и домаћој судској одлуци и да се дозволи њено принудно извршење.⁵ Када је реч о српском правном систему, признање и извршење страних судских одлука заступљено је у облику тзв. система ограничене контроле. Као што и сама реч каже, тај систем подразумева извесну контролу стране судске одлуке и претпоставља „листу“ сметњи признању (углавном процесног значаја), чије се постојање испитује у делибационом поступку пред нашим судом, али је дата могућност да се испита и компатибилност стране судске одлуке са домаћим јавним поретком.⁶ Фокус у овом раду стављен је на потоњу сметњу, тј. евентуалну употребу клаузуле јавног поретка из чл. 91. ЗРСЗ, која се може

¹ Начелно су у литератури присутна три схватања о томе по ком праву се просуђују дејства страних судских одлука на домаћој територији, а у нашем праву заступљена је тзв. теорија уподобљавања. Вид. више Т. Варади *et al.*, *Међународно приватно право*, Београд, 2018, 541-542.

² *Ibid.*, 533-534.

³ *Ibid.*

⁴ Данас се ван дилеме сматра да из права на тужбу из чл. 6 (1) Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода (ЕКЉП) произилази транснационално признање и извршење страних судских јудиката, тј. странка која је успела у парници има право да захтева извршење судске одлуке било у држави чији је орган донео извршну исправу, било у некој другој држави чланици ЕКЉП. Вид. детаљније код А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право*, Београд, 2016, 109.

⁵ Више код: С. Трива, В. Белајац, М. Дика, *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 1986, 85.

⁶ Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 534.

применити ако се утврди да је страна судска одлука „у супротности са Уставом СРЈ утврђеним основама друштвеног уређења“.⁷

Одређивање корпуса норми које спадају у опсег домаћег јавног поретка неисцрпан је задатак како правне доктрине, тако и судске праксе. Са друге стране, имајући у виду вечне разлике које постоје у правним системима на глобалном нивоу, изазване социјалним, историјским, политичким, економским и другим разлозима, страна правна решења некада могу бити неуобичајена за српског правника, али то не мора нужно значити повреду домаћег јавног поретка. Када различити грађанскоправни случајеви (нпр. престанак брака, накнада штете, усвојење) буду предмет поступка пред страним органом и резултирају (страним) правним актом, онда се разлике између домаћег и страног права могу прихватити само до оне мере у којој такав акт није неспојив са темељним начелима домаћег правног поретка. Имајући у виду наведене поставке, овим радом је начињен покушај да се одговори на питања - када и под којим условима би евентуално било оправдано применити клаузулу јавног поретка из чл. 91. Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља⁸ (ЗРСЗ), у поступку егзекутуре страних судских одлука. Где год то буде било могуће, излагања ће бити допуњена ставовима домаће судске праксе. Рад је структуриран тако да се прво прави осврт на кључне правне изворе за област признања и извршења страних судских одлука у правном поретку Србије (II). Након излагања о карактеристикама установе јавног поретка (III), тежиште се пребацује на централни део рада, а то је подробнија анализа института јавног поретка у материји признања и извршења страних судских одлука (IV), након чега следи закључак (V).

II КЉУЧНИ ПРАВНИ ИЗВОРИ ЗА ПРИЗНАЊЕ И ИЗВРШЕЊЕ СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА У ПРАВНОМ ПОРЕТКУ СРБИЈЕ

Правни извори српског правног система који се тичу признања и извршења страних судских одлука су релевантни мултилатерални и билатерални уговори које је стара Југославија, а касније Србија, закључила са страним државама, као и ЗРСЗ. Међутим, ради сваке прецизности, Србија није потписница ниједног мултилатералног уговора који се односи на признање и извршење страних судских одлука у целини, већ је то питање фрагментарно

⁷ Вид. чл. 91. ЗРСЗ. Међутим, ову одредбу треба, до одговарајуће измене закона, тумачити као да се позива на основе друштвеног уређења Републике Србије. Вид. М. Станивуковић, М. Живковић, *Међународно приватно право – општи део*, 2023, 461.

⁸ Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља, *Службени лист СФРЈ*, бр. 43/82 и 72/82 – испр., *Службени лист СРЈ*, бр. 46/96 и *Службени гласник РС*, бр. 46/2006 - др. закон.

регулисано постојећим (мултилатералним) уговорима^{9/10}. Примера ради, ми ћемо поменути Хашку конвенцију о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења из 1993 године¹¹ (у даљем тексту: Конвенција из 1993. године), која прописује минимум стандарда за међународно усвојење, које све државе уговорнице треба да поштују. Конвенција садржи и одредбе о признању и извршењу страних одлука о усвојењу и управно-судској сарадњи између држава уговорница.¹² Вредна је помена и Хашка конвенција о међународном остваривању издржавања и других чланова породице (у даљем тексту: Конвенција из 2007. године),¹³ која уређује, осим неких других питања,¹⁴ и проблематику признања и извршења одлука о издржавању у државама уговорницама. Оба ова правна извора садрже одредбе о установи јавног поретка, која представља основ за одбијање признања и извршења одлука у одговарајућој материји између држава уговорница.¹⁵

⁹ Вид. о томе и о одређеним мултилатералним уговорима: Ј. Беловић, *Признање и извршење страних судских одлука*, Зборник радова Правног факултета у Нишу бр. 80, година LVII, 2018, 282. Међутим, излагање о свим конвенцијама би превазишло опсег овог рада.

¹⁰ Новија Хашка конвенција која то питање регулише у ширем обиму је Конвенција о признању и извршењу страних одлука у грађанским и трговачким стварима из 2019. године (HCCH Judgment Convention), али увидом у статус држава на сајту Хашке Конференције, Србија није њена потписница. Вид. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=137>, датум посете: 27. 09. 2025.

¹¹ Конвенција је у Србији ратификована Законом о потврђивању Конвенције о заштити и сарадњи у области међународног усвојења, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, број 12/13 од 31. 10. 2013. године. Закон о ратификацији је ступио на снагу 08. 11. 2013. године.

¹² Вид. више: М. Павловић, *Хашка конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења из 1993. године: преглед најважнијих одредби*, у: Усклађивање правног система Србије са стандардима ЕУ (ур. М. Мићовић), књ. 7, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац 2019, 347, 351. и даље.

¹³ Ступила је на снагу у Србији 1. фебруара 2021. године, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 4/2020.

¹⁴ Вид. више: П. Ђундић, *Признање и извршење одлука о издржавању на основу Хашке конвенције о издржавању (2007): поводом почетка примене новог извора међународног приватног права Србије*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду бр. 4, 2021, 1139. и даље.

¹⁵ Одредбом чл. 23. ст. 1. Конвенције из 1993. године предвиђен је систем аутоматског („по сили закона“) признања одлука о усвојењу у свим државама уговорницама. Услов је да није *очигледно* повређен јавни поредак државе уговорнице, узимајући у обзир „најбољи интерес дететета“ (чл. 24. Конвенције). Са друге стране, одредбом чл. 22. Конвенције из 2007. године прописано је неколико основа за одбијање признања и извршења одлука о издржавању између држава уговорница. Један од њих је чл. 22 ст. 1.

Када је реч о билатералним уговорима који обавезују Србију, као уговорима о правној помоћи или узајамном правном саобраћају, они такође садрже норме о признању и извршењу страних судских одлука. Док неки од њих на генерални начин уређују питање признања и извршења страних судских одлука, други тангирају питања међусобног признања судских одлука у алиментационим захтевима, а трећи се ограничавају на признање одлука судова о судским трошковима.¹⁶ Најзад, у случају да нема места примени неког од међународних извора, примењују се „општа“ правила о признању и извршењу из ЗРСЗ¹⁷, која се односе како на услове, тј. претпоставке (сметње) за признање, тако и на поступак признања (одредбе чл. 86-96.¹⁸ и 101. ЗРСЗ).

Као што је речено, механизам признања и извршења страних судских одлука начелно представља израз помирења интереса (обзира) међународне сарадње и заштите домаће државе, тако да се држава признања, а у зависности од тога који интерес жели ставити у први план, може подвести под одговарајући систем. Имајући у виду систем ограничене контроле (*controle limite*) у српском правном систему, страна судска одлука се у поступку признања не прихвата безусловно, већ се она мора преиспитати са аспекта неколико таксативно набројаних питања, углавном процесноправне природе. Уколико страна судска одлука прође кроз „филтере“ прописане у поменутиим одредбама чл. 86-96. ЗРСЗ биће призната, док у супротном неће. То значи да се страна судска одлука код нас може само признати или не признати, али се не може укинути или преиначити.¹⁹ Домаћи суд, дакле, не врши ревизију стране судске одлуке, већ се она проверава само са формалне стране. Како је то у

(а), којим је прописано да се признање одлуке може одбити уколико је „признање и извршење одлуке *очигледно* неспојиво са јавним поретком замољене државе“.

¹⁶ А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 341. Тако и: Ј. Беловић, *op. cit.*, 282.

¹⁷ Арг. из чл. 3. ЗРСЗ. О хијерархији правних извора у међународном приватном праву вид. С. Ђорђевић, З. Мешкић, *Међународно приватно право I – општи део*, Крагујевац, 2016, 30. Напомињемо и да је једним другим домаћим правним извором предвиђено признање страног стечајног поступка, тј. стране одлуке о покретању стечајног поступка. Вид. чл. 174. и даље, чл. 182. и даље Закона о стечају Србије, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011 – др. закон, 71/2012 - одлука УС, 83/2014, 113/2017, 44/2018, 95/2018 и 44/2025 – одлука УС.

¹⁸ Реч је о одредбама чл. 87. ЗРСЗ (правноснажност одлуке), чл. 88. ЗРСЗ (поштовање права одбране), чл. 89. ЗРСЗ (међународна надлежност суда који је донео одлуку), чл. 90. ЗРСЗ (одсуство правноснажне домаће одлуке у истој ствари и одсуство раније започетог поступка пред српским органом у истој ствари), чл. 91. ЗРСЗ (поштовање јавног поретка), чл. 92. ЗРСЗ (узајамност). За извршење стране судске одлуке потребно је да такође буду испуњени поменути услови (чл. 87-92. ЗРСЗ), али и да је одлука извршна према праву државе у којој је донесена (вид. чл. 96. ЗРСЗ). О одредбама чл. 93-95. ЗРСЗ вид. део IV Г. овог рада.

¹⁹ Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 534.

судској пракси истакнуто: „у поступку признања стране судске одлуке не испитује се правилност мериторног решавања спорног односа“.²⁰ Међутим, домаћем суду дата је ограничена могућност да „завири“ у меритум стране одлуке, ради провере да у одлуци није садржано решење којим се вређају основне вредности и начела домаћег друштва обухваћени јавним поретком.²¹ Таква могућност је домаћем судији пружена одредбом чл. 91. ЗРСЗ. Пре него што се упустимо у детаљније рашчлањавање и проучавање те одредбе, осврнућемо се на општа излагања о институту јавног поретка у међународном приватном праву.

III УСТАНОВА ЈАВНОГ ПОРЕТКА (У МЕЂУНАРОДНОМ ПРИВАТНОМ ПРАВУ)

Када се помене јавни поредак, као институција међународног приватног права, једна од асоцијација за правног научника или практичара може бити тзв. скок у мрак (*Sprung ins Dunke*).²² Наиме, имајући у виду дихотомију колизионе-материјалноправне норме, њихова поља примене подвргнута су међународноприватноправној, односно материјалноправној правичности.²³ Отуда интенција међународног приватног права није да колизионоправним решењима оствари материјалноправну правичност.²⁴ То значи да је колизионоправни механизам међународног приватног права, по правилу, „слеп“ на материјалноправне разлике између држава и као такав, врши „скок у мрак“.²⁵ Међутим, (материјалноправне) разлике између правних система данас су, али и раније биле неминовне. Уколико решење из страног права, нарочито ако је случај у блиској вези са нашим правом (а домаћа колизиона норма је упутила на то страно право као „још ближе случају“), предвиђа решење које снажно вређа темеље нашег правног система, тј. уколико су разлике између материјалноправних решења правних поредака толико велике да се не могу толерисати, „на сцену“ може ступити институт међународног приватног права - јавни поредак.²⁶

²⁰ Тако, вид. сентенцу Решења Вишег трговинског суда, Пж. 5591/2004 од 15. 07. 2004., извор правна база *Paragraf Lex*.

²¹ М. Станивуковић, М. Живковић, *op. cit.*, 461.

²² Упућивање на страно право је „*ein Sprung ins Dunke*“ по Paney, L. Raape, F. Sturm, *Internationales Privatrecht, Band I: Allgemeine Lehren*, München, 1977, 199; Тако и: B. Von Hoffmann, K. Thorn, *Internationales Privatrecht*, München, 2007, 267. Тако и: С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 127.

²³ Тако: А. Јакшић, *Правна сигурност у међународном приватном праву и проблем прилагођавања*, Правни живот бр. 11-12, 1994, 2034.

²⁴ *Ibid.*, 2034-2035.

²⁵ С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 127.

²⁶ *Ibid.*

Клаузула јавног поретка је у српском ЗРСЗ формулисана у две сврхе. Прва је одбити примену права стране државе онда када би „његово дејство било супротно Уставом СРЈ утврђеним основама друштвеног уређења“.²⁷ Друга сврха клаузуле јавног поретка испуњава се посредством примене чл. 91. ЗРСЗ, о чему ће касније бити више речи.

Одредити садржину домаћег јавног поретка није ни мало једноставно, јер је реч о одређеним вредностима сопственог правног поретка који се ни по коју цену не могу жртвовати,²⁸ односно таквим основним вредностима које чине „језгро“ домаћег правног поретка²⁹ у међународном правном саобраћају. Међутим, не може се рећи да је јавни поредак регулисан искључиво Уставом,³⁰ већ у његов садржај могу спадати и оне когентне норме домаћег права којима се мора приписати значај српског јавног поретка.³¹ Имајући у виду да то могу бити правна правила из уставног права, закона, правна начела (и сл.), одређивање лепезе норми које обликују домаћи јавни поредак није увек захвалан задатак јер зависи од сензитивитета правног питања и сврсисходности заштите конкретне домаће правне норме. У литератури се, поред поменутих апстрактних покушаја дефинисања јавног поретка, неретко приступа бар неком виду набрајања очитих правних норми и принципа на којима почива једна друштвена заједница. Примера ради, то су одредбе (Устава) којима се штите основна права и слободе човека, као што су забрана сваке дискриминације, право на тужбу, право својине и наслеђивања, посебна заштита породице и детета и сл.³² Томе треба додати и да је данас готово неспорно да су темељни основи домаћег права под снажним утицајем Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода (у даљем тексту: ЕКЉП). Приликом конкретизације националног јавног поретка, судови држава потписница ЕКЉП

²⁷ Вид. чл. 4. ЗРСЗ

²⁸ М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *Коментар закона о међународном приватном и процесном праву*, Београд, 1991, 15; Тако и: А. Јакшић, *Међународно приватно право – општа теорија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2017, 623.

²⁹ М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 14.

³⁰ Вид. више код: С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 129.

³¹ Страно право се не би могло применити, не само за случај његове супротности са Уставом, већ и у случајевима у којима су повређене присилне норме српског права, биле оне писане или неписане, али је битно да су когентне норме којима се, у конкретном случају мора приписати значај домаћег јавног поретка. Вид. више: М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 16. Међутим, јавни поредак је ужа категорија од збира императивних норми и обухвата само оне домаће норме које штите најосновније вредности нашег поретка. Вид. Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 157.

³² Тако, вид. више код: А. Јакшић, *Међународно приватно право – општа...*, *op. cit.*, 667. и даље. У корпус домаћег јавног поретка, примера ради, можемо уврстити и следеће правне норме: право оба родитеља на вршење родитељског права (чл. 7. ПЗ), право на издржавање (чл. 8. ПЗ), пропис о забрани закључивања зеленашких уговора (чл. 141. ЗОО). Више код: М. Станчић, *Наследна права супружника из истополног брака закљученог у иностранству и јавни поредак*, Гласник права бр. 1-2, 2015, 56-57, фн. 37.

све више узимају у обзир правила из конвенције, нарочито под утицајем праксе Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП), која перманентно доприноси доследности у поштовању загарантованих људских права.³³ Тако преобликовање националних законодавстава води до образовања тзв. европског јавног поретка, као творевине која би обухватила правне принципе једнаке у већини европских држава.³⁴ У процесу „трансформације“ (европеизације) института јавног поретка, људска права из ЕКЉП улазе у корпус јавног поретка држава уговорница. То за последицу може имати да се неће применити страно меродавно право, уколико би његова примена била противна одредбама ЕКЉП, при чему би исто важило и код признања стране одлуке.³⁵

Како употреба клаузуле јавног поретка у међународном приватном праву представља изузетак (од примене меродавног права),³⁶ за њену примену је потребно да буду испуњени одређени услови. Првим условом се претпоставља да мора настати такав резултат примене страног права који у конкретном спору, а не апстрактно посматрано,³⁷ доводи до повреде домаћег јавног поретка, тј. да мериторно дејство страних правних одредби вређа домаћи јавни поредак.³⁸ Други услов подразумева да мора постојати довољно снажна унутрашња веза између случаја и државе (тзв. блиска веза,³⁹ тангираност, нем: *Inlandsbeziehung*), која се најчешће манифестује кроз држављанство,

³³ А. Дураковић, *Институт „јавни поредак“ у конвенцијском међународном приватном праву и комунитарном праву Еуропске Уније*, у: Зборник радова „Актуалности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе“, бр. 6, Мостар 2008, 512.

³⁴ *Ibid.*, 512-513. О тзв. јавном поретку Савета Европе вид. детаљније: А. Јакшић, *Међународно приватно право – општа...*, *op. cit.*, 644. и даље.

³⁵ А. Дураковић, *Институт „јавни поредак“...*, *op. cit.*, 505, 512.

³⁶ У том смислу вид. више код: С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 128-129.

³⁷ Тј. није апстрактна контрола норме. Вид. А. Junker, *Internationales Privatrecht*, München, 2017, 214.

³⁸ Вид. С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 131-132; Т. Варади, *et al.*, *op. cit.*, 158-159. У смислу крајњег резултата примене стране норме вид. М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 17. У смислу дејства у конкретном случају вид. В. Von Hoffmann, К. Thorn, *op. cit.*, 273. У сличном смислу: G. Kegel, К. Schurig, *Internationales Privatrecht*, München, 2004, 526. Тако и: М. Павловић, *Исполне заједнице живота у међународном приватном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2021, 101.

³⁹ Вид. М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 19 – мора постојати одређена минимална веза између конкретног односа и државе форума. С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 132; Т. Варади, *et al.*, *op. cit.*, 157; G. Kegel, К. Schurig, *op. cit.*, 527. У сличном смислу и: L. Kiestra, *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, Springer, 2014, 71.

пребивалиште или редовно боравиште особе.⁴⁰ Наиме, што је нижи степен тангираности правног поретка домаће државе, онда значајнија повреда мора бити нанета применом страног материјалног меродавног права (тзв. релативитет јавног поретка).⁴¹ Трећи услов, или је боље рећи последица, наступа након процене да треба одбити примену страног меродавног права. Уколико се то догоди, од те примене ће се одступити само у мери колико је то нужно. Другим речима, ако конкретна одредба води решењу које јесте неспојиво са домаћим јавним поретком, то не значи да ће се одступити од осталих норми страног меродавног права.⁴²

IV ИСПИТИВАЊЕ ПОВРЕДЕ ДОМАЋЕГ ЈАВНОГ ПОРЕТКА У ОБЛАСТИ ПРИЗНАЊА И ИЗВРШЕЊА СТРАНЕ СУДСКЕ ОДЛУКЕ

А. Формулација чл. 91. ЗРСЗ

Одредба чл. 91. ЗРСЗ прецизирана је тако да се страна судска одлука неће признати „ако је у супротности са Уставом СРЈ утврђеним основама друштвеног уређења“, при чему је о садржају домаћег јавног поретка било речи у претходним излагањима. Такво законско регулисање је у маниру ЗРСЗ, у којем су скоро сви услови признања нормирани у форми сметњи признања.⁴³ Одредба чл. 91. ЗРСЗ представља тзв. општу клаузулу јавног поретка, која је истовремено и „еластична“, да протеком времена може бити подложна преобликовању, посебно ако се узму у обзир различите правне промене које могу наступити у држави признања. Отуда се увек узима у обзир садржај оног јавног поретка који постоји у тренутку доношења одлуке о признању, тј. ирелевантне су накнадне или претходне измене садржине јавног поретка.⁴⁴ У сваком случају, домаћи суд по службеној дужности (*ex officio*) води рачуна о повреди јавног поретка, као сметњи за признање стране судске одлуке.

⁴⁰ О показатељима постојања блиске везе вид. више у: А. Spickhoff, *Der ordre public im internationalen Privatrecht*, Frankfurt, 1989, 98.

⁴¹ J. Kropholler, *Internationales Privatrecht*, Mohr Siebek, 2006, 246. Вид. и: А. Spickhoff, *op. cit.*, 97. Тако и: М. Павловић, *Исполне заједнице живота...*, *op. cit.*, 101.

⁴² Вид. више о томе: С. Ђорђевић, З. Мешкић, *op. cit.*, 133.

⁴³ Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 542.

⁴⁴ М. Крвавац, *Установа јавног поретка – у сусрет новој кодификацији Међународног приватног права Републике Србије*, Право и привреда бр. 7-9, 2012, 63. Тако и за немачко право вид. Н. Linke, W. Nau, *Internationales Zivilverfahrensrecht*, Köln, 2015, 294. У домаћој судској пракси је истакнуто да се компатибилност стране судске одлуке испитује сходно „правилима нашег јавног поретка (чл. 91. ЗРСЗ) актуелног у време признања стране одлуке на шта суд пази по службеној дужности“, из образложења Решења Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 4919/13 од 09. 01. 2014. године, извор правна база *Intermex*.

По нашем мишљењу, одредби чл. 91. ЗРСЗ недостаје извесно појашњење, тако што би било речи о „...очигледној супротности“ Уставом утврђеним основама друштвеног уређења. И у домаћој литератури је предлагано да се клаузула јавног поретка допуни поменутом речју „очигледно“.⁴⁵ Са аспекта савременог међународног приватног права, епитет стране судске одлуке као „очигледно супротне“ домаћем јавном поретку, није неуобичајен у упоредним националним законодавствима,⁴⁶ прописима међународног приватног права ЕУ⁴⁷ или одређеним Хашким конвенцијама.⁴⁸ Према томе, без обзира на недостатак детаљније формулације у чл. 91. ЗРСЗ, треба, по правилу, имати у виду да повреда домаћег јавног поретка треба бити *очигледна*. Ваља напоменути и да је у Нацрт новог ЗМПП⁴⁹ уметнута „квалитативно“ прецизнија формулација јавног поретка као сметње признању стране судске одлуке (чл. 185. ст. 1. тач. г). Реч је не само о томе да страна судска одлука треба да буде *очигледно супротна јавном поретку Републике Србије*, већ се нарочито у обзир узима интензитет повезаности односа са правним поретком Републике Србије и значај последица до којих би довело признање стране судске одлуке.⁵⁰ Ову одредбу заиста треба похвалити као садржајнију и прецизнију у односу на постојећу одредбу чл. 91. ЗРСЗ, будући да више одговара елементима установе јавног поретка у области признања и извршења страних судских одлука, како се они схватају у доктрини.

Надаље, одредба чл. 91. ЗРСЗ је у домаћој литератури била подложна дилеми: да ли се у подухвату испитивања стране судске одлуке са становишта њене сагласности са домаћим јавним поретком, домаћи орган може ограничити само на питање сагласности мериторног резултата са јавним поретком или се под поменутом сметњу признању могу подвести и непожељне нерегуларности у процедури (извесно преиспитивање процедуре), и као такве, не прихватити? Требало би уважити шире тумачење ове одредбе, будући да се у оквиру ње очито не говори о мериторном дејству стране судске одлуке, већ (само) о супротности саме одлуке Уставом утврђеним основама друштвеног уређења.⁵¹

⁴⁵ У том смислу за потребне измене код клаузуле јавног поретка из чл. 4. ЗРСЗ, чијом употребом се одбија примена страног меродавног права вид. М. Живковић, *Опште установе међународног приватног права и ЗРСЗ: поглед двадесет година касније и de lege ferenda*, у: Двадесет година Закона о међународном приватном праву (ур. М. Живковић), Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2004, 27.

⁴⁶ Вид. § 328 ст. 1. тач. 4. немачког ЗРО. Вид. чл. 71. хрватског Закона о међународном приватном праву, *Народне новине*, бр. 101/17, 67/23.

⁴⁷ Вид. нпр. чл. 37 (а) Уредбе ЕУ 1104/2016 и чл. 38 (а) Уредбе ЕУ 1111/2019.

⁴⁸ Вид. фн 15. овог рада.

⁴⁹ Коначна верзија Нацрта доступна на <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/6274/kopasna>, датум посете: 14. 10. 2025.

⁵⁰ Вид. чл. 185. ст. 1. тач. г. Нацрта новог ЗМПП

⁵¹ Вид. детаљније код Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 553-554.

Према томе, кроз установу јавног поретка из чл. 91. ЗРСЗ испитује се како мериторни резултат стране судске одлуке, тако и процедура њеног доношења.⁵² Како је то у домаћој судској пракси истакнуто: „широким тумачењем јавног поретка може се констатовати да је признање стране одлуке условљено сагласношћу мериторног ефекта стране норме са јавним поретком наше земље, али и одсуство процесно-правних повреда, угрожавањем начела које чине процесноправни аспект јавног поретка“.⁵³ У наставку ћемо изложити процесноправни и материјалноправни аспект јавног поретка у поступку егзекутуре.⁵⁴

Б. Процесноправни аспект јавног поретка

Можемо рећи да у корпус процесноправног аспекта домаћег јавног поретка спадају процесна начела, као што су начело саслушања странака, начело независности и непристрасности суда, начело забране доношења одлука на преваран начин, начело права на жалбу и другостепену заштиту, начело употребе сопственог језика итд.⁵⁵ Међутим, мора бити речи о тежим процедуралним неправилностима начињеним пред иностраном инстанцом.⁵⁶ Стога се процесноправни аспект јавног поретка појављује као контрола стране судске одлуке са аспекта поштовања фундаменталних принципа процесног права, који су на снази у нашој држави, при чему минимум процесних гаранција представљају процесни принципи из чл. 32. ст. 1. Устава РС⁵⁷ и чл. 6.

⁵² У ширем смислу је у домаћој литератури истакнуто да се контрола стране судске одлуке (у погледу компатибилности са домаћим јавним поретком) начелно може поставити са чак три аспекта: процесног, материјалноправног и чињеничног. Вид. М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 302. Тако и Ј. Беловић, *op. cit.*, 286; Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 554. Ун. М. Станивуковић, М. Живковић, *op. cit.*, 460-461, који наводе да за суд признања није релевантно коју је колизиону норму страни суд применио, нити да ли је правилно применио материјалне одредбе меродавног права; суд се не упушта ни у оцену да ли је чињенично стање правилно и потпуно утврђено.

⁵³ Сентенца из Решења Вишег трговинског суда, Пвж. 227/2207 од 10. 04. 2007. године, Судска пракса трговинских судова, 2/2007, извор правна база *ParagrafLex*.

⁵⁴ Тако, о материјалноправном и процесноправном аспекту јавног поретка код признања стране судске одлуке вид. А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 366-373. О овим аспектима тако и: М. Павловић, *Исполне заједнице живота...*, *op. cit.*, 203-206.

⁵⁵ Вид. Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 554.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Члан 32. ст. 1. Устава Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021 (Устав Републике Србије) гласи: „Свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега“.

ст. 1. ЕКЉП (право на правично суђење).⁵⁸ Отуда не треба заборавити је ЕСЉП, својом јуриспруденцијом, развио читав низ принципа процесног права, који су „пронашли пут“ до националних права држава потписница ЕКЉП, улазећи на тај начин у садржај њиховог јавног поретка.⁵⁹

Приликом испитивања повреде (процесног аспекта) јавног поретка, мора се имати у виду конкретан поступак који је спроведен пред страним судом и чији је резултат одлука која се треба признати у домаћој држави. Другим речима, предмет испитивања треба да буде увек конкретан поступак, а не страно процесно право као такво.⁶⁰ Ово стога што се процесна правила разликују од државе до државе, тако да се не може очекивати да страни суд примењује правила која би била идентична (или слична) процесном праву Републике Србије, већ се институт јавног поретка може користити за одбијање признања стране судске одлуке онда када страно процесно право одступа од фундаменталних принципа правилног поступка који представља основ правне државе и владавине права.⁶¹

Поставља се питање која је разлика између (процесноправног аспекта) јавног поретка из чл. 91. ЗРСЗ и још једне сметње признању стране судске одлуке – повреда права одбране из чл. 88. ЗРСЗ. За разлику од одредбе чл. 91. ЗРСЗ, кроз коју се на један уопштен начин одређује установа јавног поретка, законском формулацијом из чл. 88. ЗРСЗ, која је, може се рећи, конкретнија, пружени су бар наговештаји шта би могла представљати повреда права на одбрану. Наиме, одредбом чл. 88. ст. 1. ЗРСЗ прописује се да ће се признање стране судске одлуке одбити, уколико се утврди да *поводом приговора лица против кога је та одлука донесена*, то лице није могло учествовати у поступку због неправилности у поступку. Творац ЗРСЗ је надаље посебно подвукао да се под онемогућавањем учествовања у поступку сматрају ситуације у којима документ којим се започиње поступак (позив, тужба или решење) особи нису лично достављени, односно ситуације у којима уопште није ни покушано лично достављање.⁶² Осим неуредног достављања, под повреду права на

⁵⁸ Вид. А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 366. Тако и: М. Павловић, *Исполне заједнице живота...*, *op. cit.*, 203.

⁵⁹ А. Дураковић, *Институт „јавни поредак“...*, *op. cit.*, 512. Тако, ЕСЉП је низом одлука утврдио да право на правично суђење повлачи и принцип контрадикторности заједно са принципом једнакости странака у поступку. Надаље, право на приступ суду може бити повређено и због изузетно високих трошкова поступка који постоје у неким државама (нпр. у предмету *Pordea*, француски суд је одбио признати енглеску одлуку која се односила на трошкове поступка јер је дошло до повреде чл. 6. ст. 1. ЕКЉП, позивајући се притом на институт јавног поретка). Вид. *Ibid.*, 512-513.

⁶⁰ У том смислу за § 328 I Nr. 4 немачког ZPO (*Zivilprozessordnung*) вид. B. Von Hoffmann, K. Thorn, *op. cit.*, 114.

⁶¹ А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 366.

⁶² Вид. чл. 88. ст. 2. ЗРСЗ. Међутим, неуредно достављање пред иностраним судом, тј. у иностраном поступку не може бити основ за позивање права на одбрану у смислу

одбрану могу се подвести и процесно-правна поступања иностраног органа која су довела до тога да неспособна странка није имала законског заступника, затим уколико су странци остављени исувише кратки рокови за изјашњавање о наводима друге странке итд.⁶³ Са тим у вези, у домаћој правној теорији је својевремено (како пре, тако и након доношења ЗРСЗ) истицано да принцип поштовања права одбране представља само елемент јавног поретка и да се тај принцип може штитити применом норми о јавном поретку.⁶⁴ Другим речима, могло би се рећи да услов који описује чл. 88. ЗРСЗ, по својој садржини, представља конкретизацију јавног поретка у једном ужем домену, као процесни аспект јавног поретка кроз максимум *audiatur et altera pars*.⁶⁵ Међутим, за разлику од свих осталих сметњи признању из ЗРСЗ које се испитују по службеној дужности (*ex officio*),⁶⁶ повреда права на одбрану се испитује само по приговору странке, а разумно је очекивати да ће странка, којој је ускраћено право на одбрану, на ту околност указати у поступку признања. Приговор лица је неопходан, да би суд признања уопште испитивао да ли су неправилности у иностраном поступку биле такве да због њих то лице није могло у њему учествовати.⁶⁷ Према томе, ове две сметње (из чл. 91. и 88. ЗРСЗ) се разликују, али само са аспекта начина на који их суд признања испитује и утврђује.

В. Материјалноправни аспект јавног поретка

Када кажемо да испитујемо страну судску одлуку са материјалноправног аспекта јавног поретка *lex fori*, то значи да се врши провера усаглашености материјалноправног резултата⁶⁸ те одлуке са фундаменталним основама домаћег правног поретка. Наиме, можемо разумети да се страни правни системи на глобалном нивоу разликују, тако да извесна доза толеранције између социјалних, културних, политичких, економских разлика може постојати. То значи да мериторно решење стране судске одлуке може бити другачије од оног које нуди наше материјално право, али се толеранција напушта онда када је страна одлука супротна нашем јавном поретку, због чега

наведене одредбе, уколико се лице на било који начин упустило у расправљање о главној ствари у првостепеном поступку (вид. чл. 88. ст. 2. ЗРСЗ).

⁶³ Вид. више о томе: М. Станивуковић, М. Живковић, *op. cit.*, 458-459.

⁶⁴ Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 547., са даљим упућивањем на литературу.

⁶⁵ Вид. више у: Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 547.

⁶⁶ Тако, за обавезу суда да се, по службеној дужности, упусти у питање да ли је повређен процесни аспект јавног поретка (у смислу чл. 91. ЗРСЗ), вид. из образложења Решења Вишег трговинског суда, Пж. 4039/2004 од 15.09.2004. године, извор правна база *ParagrafLex*.

⁶⁷ М. Станивуковић, М. Живковић, *op. cit.*, 458.

⁶⁸ Тако, А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 368.

треба одбити њено признање и извршење.⁶⁹ У сличном смислу је апострофирано и у решењу Вишег трговинског суда: „Судови у Републици Србији признање страну одлуку, иако је њено мериторно решење другачије од оног који нуди наше материјално право; али ако је страна одлука супротна нашем јавном поретку, признање и извршење стране судске одлуке ће бити одбијено“.⁷⁰ Као што је раније напоменуто, домаћи суд признања се не поставља у позицију вишег суда у односу на суд земље порекла одлуке, тако да је за очекивати да домаћи суд „у поступку признања стране судске одлуке не испитује...правилност мериторног решавања спорног односа“.⁷¹ Сасвим је друга ствар уколико мериторно решење спорног односа, инкорпорирано у страну судску одлуку вређа темељне постулате домаћег правног поретка, због чега је потребно интервенисати клаузулом јавног поретка из чл. 91. ЗРСЗ.

О претпоставкама за примену клаузуле јавног поретка је већ било говора у претходним излагањима. У складу са тим, приликом оцене суда да ли треба одбити страну судску одлуку због повреде јавног поретка, треба водити рачуна о услову блиске/унутрашње везе између конкретног правног односа, на који се одлука односи, и домаћег поретка, којом би се оправдала заинтересованост домаће државе да ускрати признање.⁷² Уколико је већина елемената иностраности везана за територијални или персонални суверенитет домаће државе, може се закључити да је правни поредак *lex fori* високо тангиран, при чему такав закључак зависи и од природе грађанскоправног односа који је у питању (нпр. да ли је реч о стварним правима на ствари или разводу и сл.).⁷³

У нашој судској пракси се могу пронаћи примери у којима је ускраћено признање стране судске пресуде Окружног суда Сједињених Америчких Држава, којом је противник предлагача обавезан на исплату закупнине за закуп пословног простора, који није користио због принудног иселења по налогу

⁶⁹ Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 553. Страна одлука би се испитивала са сврхом да се утврди да ли би њено признање довело до последица које би из угла државе признања биле *неподношљиве*. Вид. М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 301-302.

⁷⁰ Сентенца из решења Вишег трговинског суда, Пвж. 391/2008 од 05. 05. 2008. године – Судска пракса трговинских судова – Билтен 4/2008, извор правна база *ParagrafLex*.

⁷¹ Тако, вид. сентенцу Решења Вишег трговинског суда, Пж. 5591/2004 од 15. 07. 2004., извор правна база *ParagrafLex*.

⁷² Вид. М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 301. У сличном смислу и: А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, 364. Тако и: М. Павловић, *Исполне заједнице живота...*, *op. cit.*, 204.

⁷³ Тако, вид. А. Јакшић, *Међународно приватно право – општа...*, *op. cit.*, 636 – 637, са примерима. Међутим, када је реч о повреди тзв. међународног јавног поретка (у који спадају норме које чине *ius cogens* међународног права) и оних норми које спадају у тзв. европски јавни поредак, страна судска одлука не може да се призна у Србији, чак и када не постоји никакав степен тангираности правног поретка Србије. Вид. А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 365, са даљим упућивањем на литературу.

председника САД-а. Решењем домаћег Вишег трговинског суда Пж. 1321/04 од 15. 03. 2004. године, суд је био става да је том пресудом нарушен један од основних принципа нашег правног система, а то је принцип еквивалентности међусобних давања уговорних страна, па је иста супротна основама друштвеног уређења наше државе.⁷⁴ Можемо рећи да је то еклатантна ситуација која је за домаћи суд представљала „сигнал“ да су (мериторна) правна решења из стране одлуке у супротности са есенцијалним принципима домаћег права. Такође, у пракси наших судова се често, позивањем на установу јавног поретка, одбија признање страних судских одлука с обзиром на императивне прописе о затезној камати по домаћем законодавству (нпр. уколико је досуђена камата већа од оне дозвољене нашим прописима).⁷⁵

Посебно плодно тле за примену клаузуле јавног поретка приликом признања стране одлуке су области породичног права, имајући у виду још увек присутне глобалне упоредноправне разлике када је реч о, примера ради, усвојењу деце,⁷⁶ регулисању истополних заједница живота⁷⁷ и сл. Илустративни примери су и стране (вансудске) одлуке о престанку брака које су својствене државама са јаком верском традицијом. Пример за то су талак (*talaq*) и гет (*geht*), које наш правни систем не познаје. Код таквих начина престанка брака, традиционално је мужу, по правилу, пружено више права него на жени.⁷⁸ Међутим, из разлога побољшања положаја жене, поступци како талака (*talaq* - отпуст), тако и гета (*geht*) су се у појединим државама изменили, те се неретко захтевало учешће одговарајуће врсте надлежног органа, зависно од земље до земље.⁷⁹

⁷⁴ Из Судског гласника Трговинског суда у Београду, 4/2008, *Intermex*, Београд, аутор Нана Јовановић, извор правна база *Intermex*.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ О испитивању примене установе јавног поретка код међународног усвојења у смислу хрватског међународног приватног права вид. Т. Хошко, *Посвојење у међународном приватном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2016, 330. и даље.

⁷⁷ О испитивању примене клаузуле јавног поретка сходно чл. 91. ЗРСЗ код страних судских одлука које за подлогу имају истополне заједнице живота вид. М. Павловић, *Истополне заједнице живота...*, *op. cit.*, 202. и даље.

⁷⁸ Тако, према класичном шеријатском праву, талак је подразумевао да муж има право на развод брака, тако што три пута каже: „Разводим се од тебе“, без навођења разлога, нити је нужно присуство жене. Талак се у својој првобитној форми користи у веома малом броју држава. Вид. више о томе у: А. Дураковић, *Стране вансудске одлуке и могућност њиховог признања у Босни и Херцеговини*, у: Зборник радова „Актуалности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе“, бр. 10, Мостар 2012, 392-393.

⁷⁹ Код талака се почело уводити учешће било које врсте државних органа, док је код гета (*geht*) уведена обавезна контрола предаје писма (*geht*) од стране Суда рабина и обавезна сагласност жене са разводом. Вид. за упоредноправни преглед: *Ibid.*, 392-393.

Када је реч о престанку брака у облику репутације (*talaq* - отпуст), који постоји према шеријатском праву у исламским државама, муж може „отпустити“ (протерати) жену пред верским службеником у ритуалној форми, на основу чега редовни суд издаје исправу која има само деклараторан карактер.⁸⁰ Са друге стране, према јеврејском праву, супруг има право да, пред рабином, достави супрузи писмо о разводу – тзв. гет (*geht*), при чему жена нема право да брак разведе на исти начин као супруг.⁸¹ У својој првобитној форми, овај начин престанка брака подразумевао је само предају писма, без учешћа Суда рабина, али је временом, да би се спречила самовоља мушкарца, а жена заштитила, предвиђена обавезна контрола гета (*geht*) од стране Суда рабина и изричита сагласност жене са „разводом“.⁸² Признање таквих „развода“ брака⁸³ у нашој држави, а посебно са аспекта повреде домаћег јавног поретка (и примене чл. 91. ЗРСЗ), отвара дилеме, имајући пре свега у виду да су такве одлуке донете у поступцима у којима није испоштован принцип равноправности полова. На ово питање се ипак не може једнозначно одговорити, будући да је потребно ценити више околности. Уколико се страним меродавним правом (које је примењено), само мужу допушта да „отпусти“ жену кроз талак (*talaq*), онда би се то сматрало противним нашем јавног поретку,⁸⁴ будући да такав престанак брака евидентно није у складу са принципом Уставног ранга о равноправности мушкарца и жене.⁸⁵ Међутим, ако је жена пристала на репутацију, онда такав начин престанка брака не би био супротан домаћем јавном поретку јер и право државе признања познаје

⁸⁰ Вид. А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 369.

⁸¹ *Ibid.*, 370. са даљим упућивањем на литературу.

⁸² А. Дураковић, *Стране вансудске одлуке...*, *op. cit.*, 393.

⁸³ Ипак, питање пре свих питања на овом месту је да ли одлуке о описаним престанцима брака заиста чине „судску“ одлуку која је подобна за признање? Сходно чл. 86. ЗРСЗ за поступак признања и извршења страних судских одлука у Србији подобне су одлуке страног суда (чл. 86. ст. 1. ЗРСЗ) али и одлуке других несудских органа (нпр. управних), под условом да су по свом статусу и дејствима изједначене са судском одлуком (према праву државе у чије име су донете) и уколико се њима регулишу односи из чл. 1. ЗРСЗ (аргумент из чл. 86. ст. 3. ЗРСЗ). Сматра се да је меродавно право за квалификацију одлуке као судске, односно са њом изједначене – право земље порекла одлуке, више о томе Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 537. Са тим у вези, ако је приватни акт о раскиду (престанку) брака, према праву државе у којој је донесен, изједначен у дејствима са судском одлуком у тој држави, а посебно уколико би за правна дејства таквих аката у држави у којој су донесена била потребна и регистрација у матичним књигама (или судска овера), могло би се сматрати да су вансудски разводи подобни за преиспитивање по одредбама чл. 87-95. ЗРСЗ, што и даље не искључује испитивање повреде домаћег јавног поретка сходно чл. 91. ЗРСЗ. Вид. више у: Б. Бордаш, *Породичноправни односи у међународном приватном праву*, Нови Сад, 2002, 117.

⁸⁴ А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 369-370.

⁸⁵ Вид. чл. 62. Устава Републике Србије.

развод брака по предлогу супружника за споразумни развод.⁸⁶ Друго, и степен тангираности правног поретка *lex fori* има одлучујући значај,⁸⁷ о чему је већ било говора у претходним излагањима. Све напред наведено би могло важити и за гет (*geht*). На жалост, домаћа судска пракса по овом питању није доступна аутору. Отуда се можемо осврнути и на доктринарне ставове, којима је наведено да, када је реч о одлукама о престанку брака, а код којих долази само до деклараторног учешћа одговарајућег страног органа (примера ради, регистрација одлуке пред надлежним органом),⁸⁸ онда би се *talaq* и *geht* начелно могли признати, али под условом да брачни партнери немају домицил у домаћој држави, да право државе чији су држављани (или бар државе чији је држављанин муж) познаје тај начин развода брака и да жена пристаје на развод, или у случају да не пристане, да је имала могућност да учествује у поступку (тј. да је задовољено начело обостраног саслушања странака).⁸⁹ Овакво схватање би се могло уважити и за српско међународно приватно право, приликом испитивања могућности признања таквих „развода“.

Изложени су само неки примери из судске праксе и правне доктрине, али они могу представљати корисне „оријентире“ за разумевање и исправну примену одредбе чл. 91. ЗРСЗ. У сваком случају, слободни смо рећи да не би имало много смисла прешироко поставити домаћај установе јавног поретка у материји признања и извршења страних одлука, будући да би то водило непризнавању већине одлука различитих јурисдикција. Тиме би се надаље довело у питање успостављање међународне правне сарадње и правног саобраћаја међу државама, као неких од најважнијих задатака међународног приватног права.⁹⁰

Г. Испитивање сметњи признању код страних судских одлука о личном стању (чл. 93-95. ЗРСЗ)

Најзад, у ЗРСЗ су прописане и три засебне одредбе (чл. 93-95. ЗРСЗ) које се тичу признања страних судских одлука у материји статуса, али је њихова примена скопчана са околношћу чије држављанство има лице чију страну одлуку о статусу треба признати. Тако, када је реч о признању стране судске одлуке о личном стању српског држављанина и уколико је при одлучивању о његовом статусу у поступку пред страним органом требало (према правилима

⁸⁶ Вид. више у: А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 370, са даљим упућивањем на страну судску праксу.

⁸⁷ Вид. детаљније код *Ibid.*, 370. са даљим упућивањем на литературу.

⁸⁸ Вид. фн. 83. Примера ради, првобитна форма талака (*talaq*) се протеклом времена изменила, тако да је, нпр. у Гамбији потребна регистрација развода у матичним књигама. Вид. више: А. Дураковић, *Стране вансудске одлуке...*, *op. cit.*, 392-393.

⁸⁹ У том смислу за право БиХ вид. *Ibid.*, 398. Насупрот томе, чини се да се „чисто“ приватни разводи не би могли признати. *Ibid.*

⁹⁰ М. Крвавац, *op. cit.*, 73-74.

ЗРСЗ) применити право Србије, страна судска одлука признаће се и кад је примењено страно право, ако та одлука битно не одступа од права Србије које се примењује на такав однос.⁹¹ То значи да се страна одлука може признати и ако је при њеном доношењу примењено страно (а не српско) право, под условом да материјалноправно решење из те одлуке битно не одступа од решења до којег би се дошло по основу српског материјалног права.⁹² Овај захтев у погледу непостојања неподударности требало би ограничити само на когентне норме домаћег права.⁹³

Надаље, сходно чл. 94. ст. 1. ЗРСЗ, уколико је лице држављанин државе чија се одлука признаје код нас, круг сметњи признању из ЗРСЗ се смањује, тј. не испитују се оне прописане чл. 89. и 92. ЗРСЗ, нити услов компатибилности са јавним поретком (из чл. 91. ЗРСЗ).⁹⁴ Другим речима, установа јавног поретка у том случају неће имати улогу. Најзад, остаје ситуација из чл. 95. ЗРСЗ, када се у делибационом поступку одлучује о признању стране судске одлуке која се односи на лично стање (статус) странаца који нису држављани државе која је донела одлуку. Домаћа теорија је подељена по питању да ли је за егзекватуру такве одлуке у Србији довољно испуњење услова за признање (само) према праву државе чији су држављани односна лица. Док неки аутори заступају позитиван одговор на то питање,⁹⁵ други сматрају да поменута одлука треба да (кумулативно) испуњава услове за признање које поставља трећа држава уз услове које поставља ЗРСЗ.⁹⁶ Трећи аутори сматрају да та кумулација треба да буде „ублажена“, тј. да се (пored услова из права државе чији је држављанин дотично лице) испитују само сметње прописане чл. 87, 88. и 90. ЗРСЗ.⁹⁷ Без обзира што је домаћа теорија очито подељена по овом питању, по нашем мишљењу, као најприхватљивије треба узети треће схватање, будући да би се на тај начин, са аспекта заинтересованости правног поретка Србије да „контролише“ стране одлуке у статусним стварима странаца, успоставила равнотежа између оних одлука поменутих у одредби чл. 95. ЗРСЗ и оних из

⁹¹ Вид. чл. 93. ЗРСЗ

⁹² При томе се не тражи потпуна сагласност са домаћим материјалним правом, вид. Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 555-556.

⁹³ М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 313.

⁹⁴ Вид. чл. 94. ст. 1. ЗРСЗ. Уп. са ситуацијом из чл. 94. ст. 2. ЗРСЗ.

⁹⁵ У том смислу за признање одлука о усвојењу (као статусних одлука) према чл. 95. ранијег хрватског Закона о рјешавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима, *Народне новине*, бр. 53/91, 88/01, која одредба је била исте садржине као и чл. 95. ЗРСЗ. Вид. више Т. Хошко, *op. cit.*, 312-313.

⁹⁶ Вид. А. Јакшић, *Међународно грађанско процесно право...*, *op. cit.*, 378-379. Слично и Т. Варади *et al.*, *op. cit.*, 556-557.

⁹⁷ То би биле сметње/претпоставке из угла чл. 87 (потврда о правноснажности), 88 (право на одбрану) и 90. ЗРСЗ (међународна литиспенденција и приговор пресуђене ствари), те из угла захтева за признање што их поставља право државе чији је држављанин односно лице, вид. М. Дика, Г. Кнежевић, С. Стојановић, *op. cit.*, 316.

одредбе чл. 94. ст. 1. ЗРСЗ.⁹⁸ Према томе, код поменутог „типа“ одлука (из чл. 95. ЗРСЗ), јавни поредак из чл. 91. ЗРСЗ не би требало да представља сметњу признању. У сваком случају, очекујемо и одговор судске праксе по овом питању.

V ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду систем *controle limite* у нашем правном поретку, домаћи орган надлежан за признање стране судске одлуке не поставља се у позицију „светонадзора“ страног правног поретка. То није његов задатак, будући да задржава одговарајућу дозу толеранције према правним решењима из страних правних поредака, који не морају нужно бити супротни домаћем јавном поретку. Међутим, уколико се у делибационом поступку пред српским надлежним органом утврди да мериторно решење (мериторни резултат) стране судске одлуке „неподношљиво“ вређа основне постулате домаћег правног поретка, који чине оквир домаћег јавног поретка, њено признање ће се ускратити позивањем на клаузулу јавног поретка из чл. 91. ЗРСЗ. Исто тако, признање се може ускратити и у случају да нису испоштовани одговарајући процесни стандарди у поступку који је претходио страног судској одлуци. Минимални ниво процесноправне заштите, која треба да буде пружена странци у поступку пред страним органом доношења одлуке, на линији је основних уставних гаранција у нашој држави и права на приступ суду из чл. 6. ст. 1. ЕКЉП.

У раду су приказани само неки примери везани за испитивање повреде домаћег јавног поретка у материји признања и извршења страних судских одлука и зато представљају корисне путоказе за одговор на питање када и под којим условима би било оправдано применити установу јавног поретка. Ипак, то ће зависити и од околности сваког конкретног случаја. Тиме се посебно мисли на испитивање да ли постоји блиска веза између наше државе и страног правног односа (института, правне радње) која би оправдала заинтересованост наше државе да не призна страну судску одлуку, онемогућујући на тај начин да таква одлука произведе одговарајућа дејства у Србији. Судска пракса има значајну и креативну улогу у читавом овом подухвату, при чему би најидеалнија била стална корелација између правне доктрине и судске праксе, да би се на најјаснији начин могло утврдити када је то угрожен процесноправни аспект домаћег јавног поретка, али и какво мериторно решење садржано у страног судској одлуци мора бити да би вређало основне вредности и начела домаћег правног поретка. Међутим, увек се мора имати у виду да је остварење међународне хармоније одлучивања важан циљ концепције признања и извршења страних судских одлука, тако да домаћа клаузула јавног поретка, у овој области међународног приватног права, не би требало

⁹⁸ *Ibid.*

поставити прешироко. Најзад, томе треба додати и да јавни поредак није непромењива категорија. Напротив, његов садржај се протоком времена може променити и редефинисати, паралелно са перманентним развојем целокупног правног система, нарочито под утицајем ЕКЈП и судске праксе ЕСЈП.

Mina Pavlović LL.D. *

PUBLIC POLICY INSTITUTION IN THE MATTER OF RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN COURT DECISIONS FROM THE ASPECT OF SERBIAN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Summary

The mechanism of recognition and enforcement of foreign court decisions is extremely important for the realization of international legal traffic and the cooperation between countries, international decision making harmony, but for the fulfillment of legitimate expectations of the parties. According to the rules of Serbian Private International Law, a foreign court decision is recognized in Serbia if there are no obstacles to it from the Law on Resolution of Conflict of Laws with Regulations of Other Countries (Serbian PIL Act). One of them is the contrast between foreign court decision and domestic public policy, i.e. the foundations of social structure established by the Constitution (article 91 of Serbian PIL Act). If such thing is established, the recognition can be denied. In this sense, the author of this paper dedicates special attention to the Public policy institution and the questions when and under which conditions it would be justified to apply the clause of public policy in deliberation procedure.

Key words: *recognition and enforcement of foreign court decisions, article 91 of Serbian PIL Act, procedural and substantial legal aspect of public policy of the country of recognition; public policy institution; European public policy; the system of limited control; deliberation procedure.*

* Assistant Professor, Faculty of Law, University of Kragujevac